

ДР ЗОНА МРКАЉ • СНЕЖАНА КОСТАДИНОВИЋ

ЗБИРКА ЗАДАТАКА ИЗ СРПСКОГ ЈЕЗИКА ЗА ОСНОВНУ ШКОЛУ

ПРЕМА СТАНДАРДИМА ЗА
ПОЛАГАЊЕ ЗАВРШНИХ ИСПИТА

ЗАВОД ЗА УЏБЕНИКЕ • БЕОГРАД

Садржај

Уводна реч	5
Извод из документа <i>Образовни стандарди за крај обавезној образовања</i> ...	9
Основни ниво – задаци	19
Основни ниво – решења	87
Средњи ниво – задаци	109
Средњи ниво – решења	164
Напредни ниво – задаци	181
Напредни ниво – решења	233

Извод из документа Образовни стандарди за крај обавезној образовања*

Увод

Образовни стандарди за крај обавезној образовања настали су као резултат рада у оквиру пројекта Министарства просвете и спорта Републике Србије „Развој школства у Републици Србији“ и његове пројектне компоненте „Развој стандарда и вредновање,“ коју је реализовао Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања.

Образовни стандарди формулисани су за десет наставних предмета: Српски језик, Математику, Историју, Географију, Биологију, Физику, Хемију, Музичку културу, Ликовну културу и Физичко васпитање.

Шта су образовни стандарди?

Образовни стандарди су искази о темељним знањима, вештинама и умењима које ученици треба да стекну до одређеног нивоа у образовању. Стандарди артикулишу најважније захтеве школског учења и наставе и исказују их као исходе видљиве у понашању и расуђивању ученика. Преко стандарда се образовни циљеви и задаци преводе на много конкретнији језик који описује постигнућа ученика, стечена знања, вештине и умења.

Основна карактеристика образовних стандарда је то што су дефинисани у терминима мерљивог понашања ученика. Засновани су на емпиријским подацима, а степен њихове остварености може се, из године у годину, емпиријски проверавати. На основу тих провера и пратећих анализа, у интервалима од 4 до 5 година, стандарде је потребно ревидирати.

Успостављање и унапређење стандарда је континуиран процес, тесно повезан са променама положаја и улоге образовања у друштву.

* Преузето са сајта Министарства просвете.

Образовни циљеви и образовни стандарди

У образовном систему смо и до сада имали формулисане циљеве и задатке за све нивое образовања који се експлицитно наводе у наставним програмима за поједине предмете. Између стандарда, како су у овом документу постављени, и циљева наведених у наставним програмима постоје разлике, како у функцији коју имају тако и у степену операционализације и прецизности исказа.

Формулације стандарда су конкретне, оперативне и дате у исказима шта ученик зна, може и уме и могуће их је проверити тестирањем или посматрањем.

Стандарди су резултат процеса у току којег долази до усаглашавања између ефеката које је образовни систем остварио и оних које треба да постигне у „наредном кораку“. Они одговарају на нека тешка, а стратешки важна питања с којима се образовни системи увек изнова суочавају: какве ефекте постижемо у образовању и где можемо и морамо постићи боље ефекте са капацитетима којима располажемо. Овај баланс између онога „где смо“ и „где желимо да будемо“ веома је важан аспект образовних стандарда и битно их разликује од онога што је исказано кроз циљеве образовања.

СРПСКИ ЈЕЗИК

Образовни стандарди су дефинисани за следеће области:

- ВЕШТИНА ЧИТАЊА И РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ
- ПИСАНО ИЗРАЖАВАЊЕ
- ГРАМАТИКА, ЛЕКСИКА, НАРОДНИ И КЊИЖЕВНИ ЈЕЗИК
- КЊИЖЕВНОСТ

У образовне стандарде, после одговарајућих испитивања и одређивања нивоа, треба укључити и област УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ. Као основа за дефинисање стандарда у тој области може послужити следећи списак знања и умења: правилно изговара гласове; поштује књижевнојезичку норму у говору; изражајно чита уметнички текст обрађен у настави и изражајно казује научен текст; препричава текст без сажимања или са сажимањем; зна да исприча о стварном или измишљеном догађају, у првом или трећем лицу, поштујући изворну хронологију или ретроспективно; уме усмено да обавести некога о нечему и опише нешто (да усмено сачини експозиторни и дескриптивни текст); уме да учествује у расправи; уме да формулише своје мишљење и да га јавно искаже; и има изграђену културу комуникације (културу сопственог изражавања, као и слушања и поштовања туђег мишљења).

Стандарде обележене звездicom није било могуће тестирати задацима или нису тестирани у овом истраживању.

Следећи искази описују шта ученик/ученица зна и уме на основном нивоу.

ВЕШТИНА ЧИТАЊА И РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ

У области ВЕШТИНА ЧИТАЊА И РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ ученик/ученица:

- CJ.1.1.1. разуме текст (ћирилични и латинични) који чита наглас и у себи
- CJ.1.1.2. разликује уметнички и неуметнички текст; уме да одреди сврху текста: експозиција (излагање), дескрипција (описивање), наратија (приповедање), аргументација, пропаганда *
- CJ.1.1.3. препознаје различите функционалне стилове на једноставним примерима
- CJ.1.1.4. разликује основне делове текста и књиге (наслов, наднаслов, поднаслов, основни текст, поглавље, пасус, фуснота, садржај, предговор, поговор); препознаје цитат; служи се садржајем да би пронашао одређени део текста
- CJ.1.1.5. проналази и издваја основне информације из текста према датим критеријумима
- CJ.1.1.6. разликује у тексту битно од небитног, главно од споредног
- CJ.1.1.7. повезује информације и идеје изнете у тексту, уочава јасно исказане односе (временски след, средство – циљ, узрок – последица и сл.) и изводи закључак заснован на једноставнијем тексту
- CJ.1.1.8. чита једноставне нелинеарне елементе текста: легенде, табеле, дијаграме и графиконе

ПИСАНО ИЗРАЖАВАЊЕ

У области ПИСАНО ИЗРАЖАВАЊЕ ученик/ученица:

- CJ.1.2.1. зна и користи оба писма (ћирилицу и латиницу)
- CJ.1.2.2. саставља разумљиву, граматички исправну реченицу
- CJ.1.2.3. саставља једноставан експозиторни, наративни и дескриптивни текст и уме да га организује у смисаоне целине (уводни, средишњи и завршни део текста)
- CJ.1.2.4. уме да преприча текст
- CJ.1.2.5. свој језик прилагођава медијуму изражавања* (говору, односно писању), теми, прилици и сл.; препознаје и употребљава одговарајуће језичке варијетете (формални или неформални)
- CJ.1.2.6. влада основним жанровима писане комуникације: саставља писмо; попуњава различите обрасце и формуларе с којима се сусреће у школи и свакодневном животу
- CJ.1.2.7. зна да се служи Правописом (школским издањем)*
- CJ.1.2.8. примењује правописну норму (из сваке правописне области) у једноставним примерима

* Стандарди обележени звездицом у целом документу тешко се могу тестирати, али је важно постављати их и поступно и систематично тежити њиховом досезању током школовања.

CJ.1.2.9. има изграђену језичку толеранцију и негативан став према језику дискриминације и говору мржње*

ГРАМАТИКА, ЛЕКСИКА, НАРОДНИ И КЊИЖЕВНИ ЈЕЗИК

У подобласти ГРАМАТИКА ученик/ученица:

CJ.1.3.1. зна особине и врсте гласова; дели реч на слоге у једноставнијим примерима; примењује књижевнојезичку норму у вези са гласовним променама

CJ.1.3.2. уочава разлику између књижевне и некњижевне акцентуације*

CJ.1.3.3. одређује место реченичног акцента у једноставним примерима

CJ.1.3.4. препознаје врсте речи; зна основне граматичке категорије променљивих речи; примењује књижевнојезичку норму у вези с облицима речи

CJ.1.3.5. разликује просте речи од твореница; препознаје корен речи; гради реч према задатом значењу на основу постојећих творбених модела

CJ.1.3.6. препознаје синтаксичке јединице (реч, синтагму, предикатску реченицу и комуникативну реченицу)

CJ.1.3.7. разликује основне врсте независних реченица (обавештајне, упитне, заповедне)

CJ.1.3.8. одређује реченичне и синтагматске чланове у типичним (школским) примерима

CJ.1.3.9. правилно употребљава падеже у реченици и синтагми

CJ.1.3.10. правилно употребљава глаголске облике (осим имперфекта)

CJ.1.3.11. препознаје бирократски језик као непожељан начин изражавања*

У подобласти ЛЕКСИКА ученик/ученица:

CJ.1.3.12. познаје основне лексичке појаве: једнозначност и вишезначност речи; основне лексичке односе: синонимију, антонимију, хомонимију; метафору* као лексички механизам

CJ.1.3.13. препознаје различита значења вишезначних речи које се употребљавају у контексту свакодневне комуникације (у кући, школи и сл.)

CJ.1.3.14. зна значења речи и фразеологизама који се употребљавају у контексту свакодневне комуникације (у кући, школи и сл.), као и оних који се често јављају у школским текстовима (у уџбеницима, текстовима из лектире и сл.)

CJ.1.3.15. одређује значења непознатих речи и израза на основу њиховог састава и/или контекста у коме су употребљени (једноставни случајеви)

CJ.1.3.16. служи се речницима, приручницима и енциклопедијама

У подобласти НАРОДНИ И КЊИЖЕВНИ ЈЕЗИК ученик/ученица:

- CJ.1.3.17. разликује појмове књижевног и народног језика; зна основне податке о развоју књижевног језика код Срба (од почетака до данас)
- CJ.1.3.18. зна основне податке о пореклу и дијалекатској разубојности српског језика
- CJ.1.3.19. зна основне податке о језицима националних мањина
- CJ.1.3.20. има позитиван став према дијалектима (свом и туђем)*
- CJ.1.3.21. разуме важност књижевног језика за живот заједнице и за лични развој*

КЊИЖЕВНОСТ

У области **КЊИЖЕВНОСТ** ученик/ученица:

- CJ.1.4.1. повезује наслове прочитаних књижевних дела (предвиђених програмира од V до VIII разреда) са именима аутора тих дела
- CJ.1.4.2. разликује типове књижевног стваралаштва (усмена и ауторска књижевност)
- CJ.1.4.3. разликује основне књижевне родове: лирику, епику и драму
- CJ.1.4.4. препознаје врсте стиха (римовани и неримовани; осмерац и десетерац)
- CJ.1.4.5. препознаје различите облике казивања у књижевноуметничком тексту: наратија, дескрипција, дијалог и монолог
- CJ.1.4.6. препознаје постојање стилских фигура у књижевноуметничком тексту (епитет, поређење, оноματοпеја)
- CJ.1.4.7. уочава битне елементе књижевноуметничког текста: мотив, тему, фабулу, време и место радње, лик...
- CJ.1.4.8. има изграђену потребу за читањем књижевноуметничких текстова и поштује национално, књижевно и уметничко наслеђе*
- CJ.1.4.9. способан је за естетски доживљај уметничких дела*

Следећи искази описују шта ученик/ученица зна и уме на средњем нивоу.

ВЕШТИНА ЧИТАЊА И РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ

У области **ВЕШТИНА ЧИТАЊА И РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ** ученик/ученица:

- CJ.2.1.1. чита текст користећи различите стратегије читања: „летимично читање“ (ради брзог налажења одређених информација); читање „с оловком у руци“ (ради учења, ради извршавања различитих задатака, ради решавања проблема); читање ради уживања*

- CJ.2.1.2. познаје врсте неуметничких текстова (излагање, технички опис, техничко приповедање, расправа, реклама)
- CJ.2.1.3. препознаје и издваја језичка средства карактеристична за различите функционалне стилове
- CJ.2.1.4. разликује све делове текста и књиге, укључујући индекс, појмовник и библиографију и уме њима да се користи
- CJ.2.1.5. проналази, издваја и упоређује информације из два краћа текста или више њих (према датим критеријумима)
- CJ.2.1.6. разликује чињеницу од коментара, објективност од пристрасности и пропаганде на једноставним примерима
- CJ.2.1.7. препознаје став аутора неуметничког текста и разликује га од другачијих ставова изнетих у таквом тексту

ПИСАНО ИЗРАЖАВАЊЕ

У области ПИСАНО ИЗРАЖАВАЊЕ ученик/ученица:

- CJ.2.2.1. саставља експозиторни, наративни и дескриптивни текст, који је јединствен, кохерентан и унутар себе повезан
- CJ.2.2.2. саставља вест, реферат и извештај
- CJ.2.2.3. пише резиме краћег и/или једноставнијег текста
- CJ.2.2.4. зна основне особине говорног и писаног језика*
- CJ.2.2.5. зна правописну норму и примењује је у већини случајева

ГРАМАТИКА, ЛЕКSIKA, НАРОДНИ И КЊИЖЕВНИ ЈЕЗИК

У подобласти ГРАМАТИКА ученик/ученица:

- CJ.2.3.1. одређује место акцента у речи; зна основна правила акценатске норме
- CJ.2.3.2. препознаје гласовне промене
- CJ.2.3.3. познаје врсте речи; препознаје подврсте речи; уме да одреди облик променљиве речи
- CJ.2.3.4. познаје основне начине грађења речи (извођење, слагање, комбинована творба, претварање)
- CJ.2.3.5. препознаје подврсте синтаксичких јединица (врсте синтагми, независних и зависних предикатских реченица)
- CJ.2.3.6. одређује реченичне и синтагматске чланове у сложенијим примерима
- CJ.2.3.7. препознаје главна значења падежа у синтагми и реченици
- CJ.2.3.8. препознаје главна значења и функције глаголских облика

У подобласти ЛЕКSIKA ученик/ученица:

CJ.2.3.9. познаје метонимију* као лексички механизам

CJ.2.3.10. зна значења речи и фразеологизама који се јављају у школским текстовима (у уџбеницима, текстовима из лектире и сл.), као и литерарним и медијским текстовима намењеним младима, и правилно их употребљава

CJ.2.3.11. одређује значења непознатих речи и израза на основу њиховог састава и/или контекста у коме су употребљени (сложенији примери)

КЊИЖЕВНОСТ

У области **КЊИЖЕВНОСТ** ученик/ученица:

CJ.2.4.1. повезује дело из обавезне лектире са временом у којем је настало и са временом које се узима за оквир приповедања

CJ.2.4.2. повезује наслов дела из обавезне лектире и род, врсту и лик из дела; препознаје род и врсту књижевноуметничког дела на основу одломака, ликова, карактеристичних ситуација

CJ.2.4.3. разликује лирско-епске врсте (баладу, поему)

CJ.2.4.4. разликује књижевнонаучне врсте: биографију, аутобиографију, дневник и путопис и научно-популарне текстове

CJ.2.4.5. препознаје и разликује одређене (тражене) стилске фигуре у књижевноуметничком тексту (персонификација, хипербола, градација, метафора, контраст)

CJ.2.4.6. одређује мотиве, идеје, композицију, форму, карактеристике лика (психолошке, социолошке, етичке) и њихову међусобну повезаност

CJ.2.4.7. разликује облике казивања у књижевноуметничком тексту: приповедање, описивање, монолог/унутрашњи монолог, дијалог

CJ.2.4.8. уочава разлику између препричавања и анализе дела

CJ.2.4.9. уме да води дневник о прочитаним књигама*

Следећи искази описују шта ученик/ученица зна и уме на напредном нивоу.

ВЕШТИНА ЧИТАЊА И РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ

У области **ВЕШТИНА ЧИТАЊА И РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ** ученик/ ученица:

CJ.3.1.1. проналази, издваја и упоређује информације из два дужа текста сложеније структуре или више њих (према датим критеријумима)

CJ.3.1.2. издваја кључне речи и резимира текст

CJ.3.1.3. издваја из текста аргументе у прилог некој тези (ставу) или аргументе против ње; изводи закључке засноване на сложенијем тексту

CJ.3.1.4. чита и тумачи сложеније нелинеарне елементе текста: вишеструке легенде, табеле, дијаграме и графиконе

ПИСАНО ИЗРАЖАВАЊЕ

У области ПИСАНО ИЗРАЖАВАЊЕ ученик/ученица:

CJ.3.2.1. организује текст у логичне и правилно распоређене пасусе; одређује прикладан наслов тексту и поднаслову деловима текста

CJ.3.2.2. саставља аргументативни текст

CJ.3.2.3. пише приказ (књиге, филма, позоришне представе и сл.), репортажу и расправу

CJ.3.2.4. пише резиме дужег и/или сложенијег текста

CJ.3.2.5. зна и доследно примењује правописну норму

ГРАМАТИКА, ЛЕКSIKA, НАРОДНИ И КЊИЖЕВНИ ЈЕЗИК

У подобласти ГРАМАТИКА ученик/ученица:

CJ.3.3.1. дели реч на слоге у сложенијим случајевима

CJ.3.3.2. познаје гласовне промене (уме да их препозна, објасни и именује)

CJ.3.3.3. зна и у свом говору примењује* акценатску норму

CJ.3.3.4. познаје подврсте речи; користи терминологију у вези са врстама и подврстама речи и њиховим граматичким категоријама

CJ.3.3.5. познаје и именује подврсте синтаксичких јединица (врсте синтагми, независних и зависних предикатских реченица)

CJ.3.3.6. познаје главна значења падежа и главна значења глаголских облика (уме да их објасни и зна терминологију у вези с њима)

У подобласти ЛЕКSIKA ученик/ученица:

CJ.3.3.7. уме да одреди значења непознатих речи и израза на основу њиховог састава, контекста у коме су употребљени, или на основу њиховог порекла

CJ.3.3.8. зна значења речи и фразеологизама у научнопопуларним текстовима, намењеним младима, и правилно их употребљава

КЊИЖЕВНОСТ

У области КЊИЖЕВНОСТ ученик/ученица:

CJ.3.4.1. наводи наслов дела, аутора, род и врсту на основу одломака, ликових карактеристичних тема и мотива

CJ.3.4.2. издваја основне одлике књижевних родова и врста у конкретном тексту

CJ.3.4.3. разликује аутора дела од лирског субјекта и приповедача у делу

- CJ.3.4.4. проналази и именује стилске фигуре; одређује функцију стилских фигура у тексту
- CJ.3.4.5. одређује и именује врсту стиха и строфе
- CJ.3.4.6. тумачи различите елементе књижевноуметничког дела позивајући се на само дело
- CJ.3.4.7. изражава свој став о конкретном делу и аргументовано га образлаже
- CJ.3.4.8. повезује књижевноуметничке текстове с другим текстовима који се обрађују у настави

ОСНОВНИ НИВО

ВЕШТИНА ЧИТАЊА И РАЗУМЕВАЊА ПРОЧИТАНОГ

У области ВЕШТИНА ЧИТАЊА И РАЗУМЕВАЊА ПРОЧИТАНОГ ученик/ученица:

- **разуме текст (ћирилички и латинички) који чита наглас и у себи**

1. Пажљиво прочитај рецепт за припрему чорбе од спанаћа, па одговори на питања која следе. Одговоре напиши на понуђеним линијама.

Пошредно је:

300 g спанаћа

4 јаја

кашика брашна

кашичица млене паприке

овчје кисело млеко

со

уље

Спанаћ обарити, исецкати и пропржити на мало уља. Налити водом и кувати 15 минута од тренутка кад проври. Додати кашику уља помешану са брашном и мленом паприком, посолити по укусу. На крају, у кључалу чорбу спустити неулупана јаја да се скувају. Служити са киселим млеком или јогуртом.

а) Колико дуго треба кувати чорбу од спанаћа од тренутка кад проври? _____

б) Која врста киселог млека се препоручује у овом рецепту? _____

2. Писац Бранко Ћопић заменио је места појединим речима у *Изокренутој ѝричи* и тако је учинио смешном. Прочитај одломак који следи. Служећи се својим осећањем за матерњи језик, врати речи на њихова права места и тако реченицама дај одговарајући смисао. Потом латиницом препиши исправљени текст.

Тек је брдо изашло иза сунца, а кревет скочи из пространог чиче, навуче ноге на опанке, стави главу на капу и отвори кућу на вратима.

– Гле, ноћас је земља добро поквасила кишу! – зачуђено прогунђа брк сучући чичу, па брзим двориштем пожури низ кораке, истјера шталу из краве и рече:

– Рогата ливадо, иди паси у зеленој крави, а ја ћу ноге под пут, па ћу поћи у дрва да донесем шуме.

3. Служећи се адаптираним текстом народне приповетке *Свијету се не може ујодити*, напиши ћирилицом речи које недостају. При том се ослони на своје језичко осећање.

Човјек је _____ на магарцу, а његов син је _____ пјешнице. Онда се _____ и отац _____ пјешнице. Мало томе _____ их други човјек, па _____: „То није лепо, момче, да ти _____, а отац да ти _____ пјешнице“. Онда отац _____ сину: „Ми смо обојица свакојако _____ на магарцу, сад _____ да магарац _____ на нама“. „Та онај је сваки човјек луђи од овога магарца који _____ свему свијету да _____.“

4. Пажљиво прочитај следећи текст написан латиницом. Докажи да се успешно служиш латиничким писмом при читању тако што ћеш правилно одговорити на питања постављена после одломка.

Antoni Gaudi bio je pripadnik pokreta *art nouveau*, novog dekorativnog stila zasnovanog na linearnim ornamentima od vijugavih krivulja koje često podsećaju na lokvanje. Ovaj pokret je podrivao autoritet tadašnjih evropskih „stilova obnove”. U toku devedesetih godina XIX veka i na početku XX veka njegov ubedljiv uticaj na primenjene umetnosti može se videti na radovima od kovanog gvožđa, nameštaju, nakitu, staklu, u štamparstvu, pa čak i u ženskoj modi.

1) На шта је утицало стваралаштво Антонија Гаудија?

2) Шта је покрет *art nouveau*?

3) Напиши арапским бројевима када је стил Антонија Гаудија извршио највећи општи утицај.

- разликује уметнички и неуметнички текст; уме да одреди сврху текста: експозиција (излагање), дескрипција (описивање), наратив (приповедање), аргументација, пропаганда

5. Прочитај одломке из следећих текстова па одреди који су преузети из књижевноуметничког текста, а који припадају осталим типовима текстова (научнопопуларни, новинарски). На линији поред сваког одломка напиши **У** ако је текст уметнички, или **О** ако припада осталим текстовима.

а) Од биљака које су имале значај у старој српској религији не можемо а да не споменемо босиљак, за који је Панчић рекао да Србина прати кроз сав његов живот, у радости и жалости, од колевке па до гроба. Он је божји цвет; најпре у башти треба посадити босиљак, па онда остало цвеће. Према српским легендама, поникао је он на гробу цара Уроша; или чак на гробу Спаситељевом; или је постао од суза светог Саве. Једна легенда каже да Богородица најрадије мирише тај цвет; и када је једном „овца Разблудница“ била код Бога на вечери, Бог јој је дао јабуку, а Богородица киту босиљка. Као што грчки Хермес вади душе чаробним штапом, тако свети Арханђео вади душе праведника босиљком. _____

б) Сеоску кућу не може задесити грђа несрећа него кад остане без мушке главе.

Та је несрећа задесила још многе куће у овоме крају. Многа удовица жалила је и прежалила свога домаћина. После годину – две дана нека се преудаде; нека оде у род и одведе своју децу туђем оцу.

Сибинова Миона не хтеде се угледати на своје, по несрећи, друге. Отресица и вредна жена прихвати у своје руке и тешке ратарске послове.

Миони се све чинило – доћи ће Сибин, па како ће му погледати у очи кад затече своју кућу растурену и пусту! _____

в) Традиционални Првоаприлски маскенбал биће одржан данас на отвореном спортском терену ОШ „Никола Тесла“, с почетком у 10 сати. Очекује се учешће око 350 малишана, узраста од три до пет година. _____

6. Које врсте текстова (у односу на њихову сврху) постоје? Заокружи слова испред четири тачна одговора.

а) експозиција	д) кулминација
б) формулација	ђ) евиденција
в) дескрипција	е) нарација
г) аргументација	

7. По којим особинама овог текста закључујеш да је реч о експозицији (излагању)?

Земља се окреће око Сунца. Њена оса је нагнута под одређеним углом. Када је северна Земљина полулопта ближа Сунцу, тада тамо влада лето, а на јужној зима. Због накривљености Земљине осе у поларним областима лети влада вечити дан а зими вечита ноћ.

Наведи бар две особине експозитивног текста.

- а) _____
б) _____

8. Ево како је Астрид Линдгрен представила Пипи Дугу Чарапу, јунакињу свог романа:

Коса јој је била боје шаргарепе, оплетена у две чврсте плетенице које су стајале сасвим равно. Нос јој је личио на кромпир и био пун пунцат пега и пегица. Испод носа нашла су се велика, широка уста са здравим, белим зубима. И хаљина јој беше чудна. Пипи ју је сама сашила. Требало је да буде модроплава, али како јој је те тканине понестало, Пипи је овде – онде убацила и комадиће црвене. На своје дуге, танке ноге навукла је пар дугачких чарапа, и то једну смеђу, а другу црну. Имала је црне ципеле које су биле двоструко дуже од њених стопала. Али ипак, најчуднија од свега била је животињица на рамену ове необичне девојчице. Био је то мајмунчић, у књигама зван морска мачка, одевен у плаве панталонице и жут капутић, са сламнатим шеширићем на глави.

Којој врсти текста (у односу на његову сврху) припада претходни одломак?

9. Пажљиво прочитај одломак из *Гуливерових путовања* Џонатана Свифта па одговори како се назива врста текста којим желимо да испричамо шта се догодило.

Девет стотина најјачих Лилипутанаца, системом чекрка, косе равни и мрежом конопаца, за непуну три сата подиже ме са земље на кола...

Спавао бих током целог преношења да ме није пробудила једна шаљива згода. За време застанка, неколицина радозналих човечуљака попе се на мене. Један међу њима, млад гардијски официр, приђе чак до носа, па му се допаде како из та два црном трском обрасла гротла час тамо час амо струји ваздух. Извадио је мач и ударио њиме унутра, на шта ја, заголицан, кинух тако изненадно и силовито да гардијски официр одлете као тршчица у олуји.

Ово је _____ текст.

10. Допуни следећи текст, имајући у виду поделу на врсте текстова у односу на њихову сврху :

Текст којим желимо да нешто објаснимо, или некога о нечему обавестимо назива се _____ или експозиција; текст којим желимо некога у нешто да убедимо је расправа или _____; текст којим желимо нешто да опишемо зове се _____ или дескрипција; текст којим желимо да испричамо шта се догодило је приповедање или _____.

• препознаје различите функционалне стилове на једноставним примерима

11. На линијама напиши назив функционалног стила којим је писан сваки од наведених текстова.

а) Уговарачи сагласно констатују да је предметна непокретност уписана у земљишним књигама без података о спрату и површини, као и да се води као друштвена својина, а да ће купци моћи да право својине упишу у земљишне књиге тек по упису права располагања на предметној непокретности у корист Општине Стари град. _____
(назив функционалног стила)

б) Функционални стил – језички варијетет настао у зависности од области у којој се језик употребљава. На његово образовање утиче функција коју језик треба да испуни (информативна, поетска, убеђивачка и сл.), медијум остварења језика (говорење и писање), ситуација (приватна или службена) итд. Функционални стил можемо поделити на 1. књижевноуметнички стил и 2. стилове нефикције. Ове друге делимо на: стил личне комуникације (разговорни) и стилове јавне комуникације (научни, административни, публицистички и др.).

(назив функционалног стила)

• разликује основне делове текста и књиге (наслов, наднаслов, поднаслов, основни текст, поглавље, пасус, фуснота, садржај, предговор, поговор); препознаје цитат; служи се садржајем да би пронашао одређени део текста

12. У следећем одломку уочи цитат и фусноту. Цитат препиши на линију испод текста, а фусноту подвуци.

Композициони оквир збирке *Тражим њомиловање* моделован је царевом речју на почетку (*Пројлас*) и на крају (*О њрашињању*). Моделативне функ-

ције почетка и краја уметничког дела „у вези су са најопштијим културним моделима“ (1) од којих се полази у конституисању значењског слоја збирке (Душанов законик).

(1) J. M. Lotman, *Структура уметничког текста*, Београд, 1976, 281.

Цитат: _____

13. Одломак из приповетке „Корњаче“ Стевана Раичковића прекуцан је тако да нису означени нови пасуси. Усправним линијама означи где престаје претходни и почиње нови пасус.

Цео сунчани дан, до пред смирај, трајао је овај необичан лов. Завлачили смо се у шибље, гребали руке у трњу, саплитали се о камење и драли кожу на цеваницама. Када би који од нас спазио сивкасто-зеленкаст оклоп како се неприметно миче на домаку његових очију, кришом и ћутећи му је прилазио. Тек када би се изврнутој корњачи закопрцале ноге у ловчевој шаци, победоносно би узвикнуо: – Ево је! Дешавало се да један од нас двојице у кратком размаку, узастопце, ухвати две корњаче, док је онај други, за цело то време, остајао празних шака. Несрећни ловац је тих тренутака испијао горки пехар и губио наду да ће му се срећа икада више повратити. Онда би одједном, скоро крај ноге, открио оклоп који је милео. Са олакшањем и уздахом, као да сваљује стену са свог нејаког рамена, узвикнуо би, не чекајући овога пута ни да се маши корњачиног оклопа: – Ево је! На стени изнад нас, сунце је почињало да црвени, залазећи. Са супротне планине, преко камењара, надирала је свежина. Осећала се нагла живост у смоквиним и шипковим гранама. Недо и ја смо седели, сваки на своме камену, изубијаних цеваница и изгребаних руку. Близу нас, на трећем камену, лежао је пун џак, завезан при врху.

14. Пажљиво проучи понуђени садржај једне књиге па на линији напиши наслов петог поглавља.

Приступ настави српског језика и књижевности у VIII разреду

1. Извод из новог програма српског језика и књижевности за VIII разред
2. Коментар новог програма са објашњењима
3. Уџбенички комплет за учење српског језика у VIII разреду

4. Проблем планирања градива
5. Тематско планирање наставног садржаја из књижевности
- 5.1. Пример тематског планирања наставног садржаја из књижевности
6. Оријентациони распоред наставног градива за VIII разред
- 6.1. Табеларни приказ оријентационог распореда градива
7. Оквирни план рада у додатној настави у осмом разреду
- 7.1. Пример плана рада у додатној настави
8. Такмичење ученика основних школа из српског језика и језичке културе
9. Предлог тема за школске писмене задатке, домаће задатке и писмене вежбе у VIII разреду

(наслов петог поглавља)

**• проналази и издваја основне информације
из текста према датим критеријумима**

15. Пажљиво прочитај следећи текст па одговори на питања тако што ћеш своје одговоре написати на понуђеним линијама.

Птице углавном праве гнезда да би заштитиле своја јаја и младунце. Гнезда су обично сакривена, да непријатељи не би дошли до њих. Неке птице праве гнезда од лишћа, гранчица и траве. Остале их праве гурајући камење на гомилу. Када је женка спремна, она полаже јаја. Затим седи на њима, грејући их перјем и чека да се излегу птићи.

1) Размисли из какве књиге је овај текст, па заокружи слово испред тачног одговора:

- а) из речника
- б) из енциклопедије за децу
- в) из збирке приповедака
- г) из уџбеника ботанике

2) Од којих материјала птице праве гнезда?

3) Какви су услови потребни да се излегу птићи?

4) Зашто птице праве гнезда?

16. Прочитај следећи текст и потруди се да међу понуђенима одабереш онај наслов који му највише одговара.

Презиме се наслеђује само по мушким прецима. Сва српска презимена деле се у четири основне групе. У прву групу спадају презимена која одражавају везу са неком драгом особом, обично родитељ – деца. Њих има највише, најстарији су тип презимена, а настала су преображајем мушких патронима (имена по личном имену оца) и то су, рецимо, Петровић, Јовановић, Марковић, Милошевић, Ђурић или по имену мајке Марин, Марић, Вишњић.

Други тип презимена одражава лични изглед или карактер особе по којој је настало презиме и она су најшароликија. Ту има и надимака, који обично указују на нешто што није уобичајено у окружењу у којем та особа живи, попут Будалић, Гузина, Убипарић, Папак, Ножица, Зец, Вјештица, Мудринић, Глушац, Вртикапа, Ћосић, Црнчевић...

Трећа група презимена указује на место бившег боравка неке особе или родоначелника фамилије, а распознају се на први поглед завршним словима -ак, -ас или -ац, -ин, -јанин или -ски. Дошљаци су се, дакле, распознавали ако су уз име имали и додаток Бирчанин, Каћански, Црногорац, Јајчанин, Арбанас, Каурин...

Срећу се и презимена настала према занимањима првог носиоца лозе, као на пример Терзић, Ђурчић, Молер, Поповић, Ковачевић.

Овом тексту највише одговара следећи наслов:

- а) Имена луда налазе се свуда
- б) Порекло презимена
- в) Проговори да знам ко си
- г) Необична презимена

Заокружи слово испред тачног одговора.

17. На основу текста из 16. задатка, одговори на следеће захтеве.

а) Издвој и напиши на линијама **две** најважније информације које сазнајеш из претходног текста.

- 1) _____
- 2) _____

б) Шта су патроними? _____

в) У коју групу спада твоје презиме? Напиши зашто тако мислиш.

• разликује у тексту битно од небитног, главно од споредног

18. Подвуци део текста који представља дефиницију стилске фигуре *ајосџрофе*.

Стилска фигура којом се лирски субјект у вокативу обраћа неприсутним бићима, боговима, предметима или појавама као да су живи и присутни назива се *ајосџрофа*. Ако је овакво обраћање изван круга људи и божанских сила, у исти мах представља и *јерсонификацију*. Апострофа је увек у вокативу и носилац је реченичког акцента.

19. Пажљиво прочитај следећи текст и уочавај шта је у њему битно (важно), а шта је мање значајно.

Мајчино млеко свакако је незаменљиво за сваког младунца сисара, било да је реч о малом киту, слепом мишу или људској беби. Наиме, мајчино млеко није само намирница, већ читав биолошки систем: на стотине супстанци које садржи утичу на имунолошки систем, варење, склоности ка развијању алергија и зараза. Осим тога, ово млеко спречава стварање болести као што су гојазност, остеопороза и повишени крвни притисак, да се и не говори о утицају на психички и осећајни живот: кад мајка доји дете или младунца, између њих двоје ствара се снажна веза.

Издвој главне од споредних информација датих у тексту тако што ћеш заокружити слова испред три реченице у којима су наведени најбитнији подаци.

- а) Мајчино млеко незаменљиво је за сваког младунца сисара.
- б) Слепи мишеви и мали китови пију млеко.
- в) Мајчино млеко има на стотине супстанци.
- г) Мајчино млеко није само намирница већ читав биолошки систем.
- д) Мајчино млеко лечи гојазност.
- ђ) Мајчино млеко спречава стварање многих болести.

• повезује информације и идеје изнете у тексту, уочава јасно исказане односе (временски след, средство – циљ, узрок – последица и сл.) и изводи закључак заснован на једноставнијем тексту